

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական,

55^{րդ} ՏԱՐԻ, Է. ՇՐՋԱՆ

ԹԻԻ 4

18 ՄԱՐՏ 1906

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դրագիտունիի մը շուրջը	ԽՄԲԱԴՐԱԿԱՆ
Դարման կարօս (Բանաստեղծութիւն)	Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ
Այֆրէս քը Միւսէի արձանը	ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ
Դաւառացի գրագէտներ	ԵՆՈՎԲ ԱՐՄԷՆ
Կոնֆուռնետու շուրջը	ԴՐ. ՄԱԼԽԱՍ
Քեզի՛ հետ (Բանաստեղծութիւն)	ՀՐ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ
Արեւիկն	ՄԻՍԱԲ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՓՐԱՆՍՄԱՅԷՆ ԴԷՊԻ ՊՐԱԶԻԼԻԱ

(ՏՕՔՔ. ԼԷՈՒՐԼ ՔԱՐԼԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաբերքի տարեկան բաժանորդագիւնն է Կ. Պոլսոյ համար ֆառսուն դր. եւ գաւառներուն համար յիսուն դր., կանխիկ վճարելի: Արտասահման՝ 12 ֆրանք կամ 5 բուլլի: Թղթատարական ծախքը եւ բաժանորդութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուի: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամսոյ մէկին: ՄԱՍԻՍ հրապարակ կ'ելլէ ամէն շաբաթ առտու:

Չի հրատարակուած ձեռագիրները եւ չեն դարձուի:

ՄԱՍԻՍԻ մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամասշտի պայմաններով:

Ձեռքի կը ծմնի շնորհ ՔԱՐԱՍԻՆ ՓԱՐԱՅԻ

Հասցէ

درعليه ده غلطه ده (ماسيس) غزته سى اداره سى

ԽՄԲԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ

Կ. Պոլիս, Ղալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

Ծարձակահանութիւն

Թէլը, որ այսօր գրեթէ բոլոր ժողովրդաց զիւրաւր ըմպելին դարձած է, տ'իջած բազմաթիւ տեսակներ ունի որ, արգելիւ գործածողներուն համար բաւական դժուար է լաւ ընտրութիւն մը ընել: Այդ տեսակներէն սմանք նշանաւոր են իր օխորժանամ եւ քաղցրաւոր, սմանք ալ թէւեւ նոյնքան օխորժելի համ ու համ լուծիկ, գերազանց են սակայն իրր կաշգուրիչ եւ զօրացուցիչ: Վերջապէս իւրաքանչիւր թէլ իր ուրեյի լաւկութիւններն ունի որոնք զինքը կը զանազանեն ուրիշ տեսակներէ:

Սակայն կայ թէլ մը, որ այդ լաւկութեանց մէկէն հարեւորները կը միացնէ իր վրայ, այլիքն՝ գոյն, համ, համ եւ մանաւանդ կաշգուրիչ եւ զօրացուցիչ անշուքական ազդեցութիւն մը, եւ այդ թէլն է ձաքոնի քիչը, որ այդ լաւկութեանց շնորհիւ կը յարմարէ մէկն ամբողջի ու կաշգութեան, մէկն կլիմայի եւ եղանակի եւ մէկն հաշակի:

Յալբաւեան եւ Իսազուլեան քիչի մեծ վաճառատունը, իր բազմաթիւ յաճախորդաց ծառայութիւն մը մասուցանելու համար, այս անգամ մեծաքանակ ներածած է նորանգամ զուտ թէլ մասնաւոր եւ զեղեցիկ աւազներով ու կը հրաւիրէ օգտուի այս աւիթէն բոլոր տեսք, որ կը փոփոքին ունենալ թէլ մը

Համով, հոտով, առողջապահիկ եւ կազդուրիչ:

Սոյն վաճառատան մէջ կան նաեւ հնդկական, չինական, Սէլլան եւ Ծաւայի ամենալաւ տեսակ թէլեր:

Ուսադուրիւն մարգարի

ՏՈՔԹ. Բ. ԷՄԻՐՁԷ

Հանրածանօթ մանուկաբուժ եւ կնիւտաբան (gynécologue), Տօքթօր Էմիրզէ որ 15 տարուան գործունէութեամբը մեծ համբաւ ստացած է, կը ծանուցանէ յարգոյ յաճախողներուն թէ բնականօրէն փոխադրած է Պէքեար փողոց թիւ 18, Բաց ի վերալիշեալ իւր մասնագիտութենէ կը բուժէ նաեւ նորագոյն մէթոսներով ջղային եւ հոգեկան ու երեւակայական մէկն տեսակ հիւանդութիւնները, ինչպէս նէվրոսթէնի եւ tic անուանուած աչքի երեւոյթ եւ սուսերու ագեղ եւ ալամայ արժանաւորները եւ դաշտանի դադարումէ յառաջ եկած ջղային խռովումները եւ երիտաւորական մօլիքները, ինչպէս նաեւ դիմնամօլիքը, մօրիքնամօլիքը եւայլն: Կիրակիներէն զտա մէկն օր կէսօրէն սկսեալ մինչեւ երեք ժամ հիւանդ կըն դուռնի, եւ ուրբաթ օրերը ձրիաբար կը դարմանէ վկայեալ աղքատները: 4-10

ՆԱԶԱՐԷԹ ԽԱԶԷՐԵԱՆ

Փ. Ս. ՍՏԱՐԱՆ

Պոլիս, Մարբուհնարաւ. Պարսկաբան խաֆ թիւ 26

Այժն կարգի դասեր կը սառնանէ եւ խնդրոյ առարկայ եղած Գործերու համար թէ՛ բերանացի եւ թէ՛ թղթակցութեամբ բանակցութիւններ կը կատարէ եւ կարծիք կը յայտնէ. կը խորագրէ եւ կը թարգմանէ դասերու եւ առեւարդան ու սովորական պայմանագրութեանց վերաբերող թուղթեր: Ուրբաթ օրերը մինչեւ կէս օր ձրիաբար խորհրդակցութիւն կը կատարէ եւ կարծիք կը յայտնէ:

Ապահովագրական գործառնութիւններու եւ ի մասնաւորի կհանքի ապահովագրական ընկերութեանց նկատմամբ անհրաժեշտ եղող տեղեկութիւնները ձրիաբար կուտայ:

Կըյանձնարարէ որ մինչեւ որ այս մասին կարեւոր եղած տեղեկութիւնները իրմէ չստացուին, ապահովագրութիւն չի ստորագրուի: Ապահովագրական վիստայ հասուցման դուրսերու եւ փոխարժէքներու գանձումներ կը բաշխեն:

ԺԻՒՐԱԿԱՆ ԱՌՏԻ ԴԵՄ ՆԱԽԱԶԳՈՒՂՈՒԹԻՈՒՆ

Ծիրակաւն ախտի դէմ նախագոյնութեան միայն ճամբայ մը կայ. այն է մարմինը փշա կենսական զօրութեամբ պահել որնոր զրուծեան կենսական զօրութիւնն, առողջութիւնն և դիմացողան ոյժ տալով կրնայ ըլլալ:

SCOTT'S EMULSION

աշխարհիս մէջ ամենալաւ "ուտելիք-դեղ" է. որ շուամբ առողջութիւնը կը վերականգնէ և երակներու մէջ նոր հարուստ արիւն կը տարածէ:

Եթէ կազմութիւնը կատարեալ առողջութեան մէջ չէ և բարակցւած առաջին նշանները երեան կ'ըլլեն. ինչպէս տնտղական գունատութիւն, թեթեւ սակայն թեթեւ ճարձակութեամբ սաստկացող բարեխառնութիւն և անորժակի կորուստ ևն. ժամանակ վատնելու չէ, մէկէն Ըսգոթի Բաղադրութիւնն առնելու է. միակ դեղն է որ կրնայ մարդս առողջութեան և զօրութեան վերականգնել և այս եղբայրութիւնը գործնականապէս կը տեսնուի վասնզի հազարաւորներ տեսած են և կը տեսնեն:

ԸՍԳՕԹԻ ԲԱԳԴՐՈՒԹԻՈՒՆ

կատարելապէս անուշահամ է, անորժակը կենդանացունէ, և մարտողութիւնը կ'աճապարէ: Հիւանդութեան սերմը կը մեղցրնէ և շուամբ մարմինը կը զաւաթէ: Ըսգոթի Բաղադրութիւնն ընդմիջտ այս տեսնուած նշանով վարդադոյն փաթեթի մը մէջ կը գտնուի:

Շեշերու վրայ ասոր ուշա-
գրութիւնն ընել պէտք է:

Բաւր բեղաւորներ և բեղաւորներ իւր ծախս:

21

PHOENIX ASSURANCE L Co.

“Ֆ Ի Ն Ի Ք Ս”

ՀԻՄՆԵՍԱԼ Ի ԼՈՆՏՈՆ 1782 ԻՆ

ՊԵ ԳՈՐԾԵ Ի ՓՈԼԻՍ 1869ԻՆ Ի ՎԵՐ

ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլուխ և պահեստի դրամ

Անգլ. ոսկի 4,218,000

Ֆիւնիքս ասկէ հրդեհի դէմ Ապահովագրական Ընկերութիւնն մըն է, ծանօթ իր պատուաւորութեամբ և փնտռելով մէջ իր անմիջական վճարումներով:

Ֆիւնիքս կ'ապահովագրէ հրդեհի և կայծակի դէմ մէկն անսակ անշարժ և շարժուն ստացւածք, յայտ նպատակաւ պայմաններով:

Ընկերութեան նշանաբանն եղած է.

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ և ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ
ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆ ՎՆԱՍՈՒՑ. Ցա՛րդ վճա-
րած է առաւել քան 27,000,000 անգլ.
ֆլին:

Ընդհ. գործակալ Պալատ և Գաւա-
ւոց: Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Վերալիս խան, Պանք Օրօմանի մօտ
Ղալաթիա:

Փոխ գործակալ Ի Պալատ
ՌՈՒՐ. ԱՐԻԿԵԱՆ ՃԻՎԱՆ ԹԵՔԵԱՆ
Էմբե պէյ խան Յեսգիլիան խան

Հինիլ իրագրու
4-10 Ա. ԷՆՔԱԻՐՃԵԱՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. ԳԱՐՐԻԵԼԵԱՆ

ԱՆԲԱ, ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 200

Պալատ-Սերայի Լիսէին դէմ
Գե. Սե. Շք. օրերը առաւօտեան կանու-
խան մինչեւ իրիկուան ժ. 11½
Բե. Դե. Ուր. օրերը 6կն մինչեւ 11½
Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ

4-10

ՄԱՍԻՆ

55^{րդ} ՏԱՐԻ, Է. ՇՐՋԱՆ

ԹԻԻ 4

18 ՄԱՐՏ 1906

ԳՐԱԳԻՏՈՒՅԻՒ ՄԸ ԵՈՒՐՋԸ

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

Հազուադէպ երեւոյթ մըն էր որ երկու հրապարակագիրներ՝ արձակ համարձակ, բայց ճակատով եւ քիչ մը խտուրթեամբ՝ վիճարանէին զրազիտութիւնի մը կարողութեան, առաջնորդին եւ գտած ընդունելութեան աստիճանին վրայ, զոր մէկը շատ տկար կը գտնէ, անոր արժանիքէն պակաս, ու միւսն, ընդհակառակը, գերազանց։ Որո՞ւն պէտք էր իրաւունք տայինք, եթէ երբեք ունենայինք այդ ձեռնհասութիւնը ու իրաւասութիւնը։ Խնդիրը բաւական փափուկ է եւ կնճռոտ, գրական եւ կնոջական միանգամայն ըլլալուն համար, — ինչ որ արգելք մը չէ սակայն որ մենք ալ, մեր կողմէ, կարծիք մը չյայտնենք, ակնարկ մը չնետենք այս այտմէութեան վրայ զոր ստեղծեցին Օննիկ Զիֆթէ-Սարաֆ եւ Արամ Անտոնեան որոնց «Արուեստագէտ ամուլը»ն ու «Դիւցազնեգութիւն մը»ն կը դառնան Տիկին Զապէլ Եսայեանի շուրջը։

Մանկամարդ գրագիտութիւն, իր արուեստագէտ ամուսնին հետ, հեռացած ըլլալով Կ. Պոլսէն այն միջոցին ուր առժամապէս ընդհատուած կը մնար Մասիսի հրատարակութիւնը, առիթ չունեցանք հրաժեշտի քանի մը բառ զրուցելու այդ ամուլին վրայ որ կարճատեւ բայց ոչ ուշադրութենէ զուրկ երեւում մը ունեցաւ մեր լրագրութեան, մանաւանդ մեր պարբերական մամուլին մէջ։ Այդ առիթը ինքնին կը ներկայանայ այսօր։ Թէեւ Փիլիսոփայից առակեցօրին թարգմանիչը, ակնարկելով Տիկին Զապէլ Եսայեանի գրական նախափորձերուն, — «Հոս ու

հոն ցրցքնած իր առաջին յաջող, բայց մանր մունր գրութիւնները» — բացատրութիւնը կը դործածէ, բայց բաւական սուր յիշողութիւն մը ունենալու էր մտաբերելու համար թէ այդ «Հոս ու հոն» ըսուածը Մասիսն էր որու միջոցաւ յայտնուեցաւ առաջին անգամ, մեր գրասէր հասարակութեան, Սպասման սրահին մէջ վիպակին ապագայ հեղինակութիւն։ Անոր երեւումը իր տպաւորիչ նշանակութիւնը ունեցաւ իսկոյն, ինչպէս անկարելի է չգատուիր մինչեւ իսկ անոր հեռացումը՝ մեր գրչի մարդոց համար, եւ կ'արժէ որ երկու բառով պատմենք այդ երեւումը՝ իբր անձանօթ մնացած մէկ դրուագը մեր գրական — լրագրական կեանքին։

1904ի սկիզբը, երկուշաբթի իրիկուն մը, կերթայի շաբաթական այցելութիւնս տալ Մասիսի ձերունագարդ արտօնատիրոջը որ, գորշ կանանչ մուշտակը հագած, վառարանին անկիւնը, մութ կապոյտ ակնոցներուն տակէն սովորական հետաքրքիր ակնարկը կ'ուղղէր իր թերթին խմբագրին, ինչպէս սուր խօսք մը, զիտողութիւն մը ունէր միշտ շրթունքին ծայրը՝ օրուան գրական անցքերուն, լրագրական արտադրութեանց վրայ, երբեմն մանրամասնութեամբ համեմուած, որոնք փափագ կուտային այցելուին՝ խօսակցութեան երկարելուն, որչափ որ հնար էր։

Այդ իրիկունը, Իւթիւճեան էֆէնտին հայրական ժպիտով մը ըսաւ.

— Երէկ ինծի այցելութեան եկաւ երկուս

սարդ կին մը, իր ամուսնոյն հետ, որոնք ծանօթ ընտանիքի մը կը պատկանին. երկուքն ալ բաւական ուսեալ կերեւան. ամուսինը նկարիչ է, կինը գրական աշխատութեանց տալ կուզէ ինքզինքը կանոնաւորապէս եւ կը նախընտրէ Մասիսը: Յանձնարարեցի որ խմբագրատուն գայ. կրնաս օգտուիլ իր աշխատակցութենէն:

Եւ արդարեւ, վաղայաջորդ օրը, խմբագրատան խցիկիս մէջ կընդունէի այցելութիւնը Տիկին Զապէլ Եսայեանի ու ամուսնին որոնք իրենց հասակին թարմութեամբը, մտացի խօսակցութեամբը ու համակիր երեւոյթովը գրաւիչ տպաւորութիւն մը կը թողուն: Յաւակնատութիւն ըստած բանը գոյութիւն չունէր մանկամարդ գրագիտուհիին համար, ինչ որ պզտիկ ձիրք մը չէ գրողներու քով, այր ըլլան թէ կին: Շատ չանցած՝ անդրադարձայ որ խօսակցութիւն աւելի հմուտ էր փրանսերէնի քան հայերէնի, և ինքն ալ կը խոստովանէր համեստօրէն թէ նոյնքան դիւրաւ կը գրէ առաջին լեզուովն ալ, չըսելու համար երկրորդէն լաւագոյն կերպով: Իր փափագն էր. Կ. Պոլսոյ մէջ, մնայուն խմբագրութիւնը ստանձնել գրական թերթի մը, ինքնագլուխ կամ ընկերովի. և այս նպատակով, նախ Մասիսէն կըսկսէր: Զէ՛ մի որ, երկու ծայրայեղութիւնները իրարու կը հաւասարին, իրար կը գտնան: Կերեւայ թէ գրականութեան մէջ ալ նոյնն է ինչ որ մաթեմատիքի մէջ: Հազիւ քսանամեայ կին՝ գրող մը որ յիշամեայ թերթ մը կը նախընտրէր:

Դիրքս փափուկ էր՝ պատասխանելու համար այս առաջարկին: Բայց վերջապէս յաջողեցայ փափկութեամբ բացատրել թէ մեր մէջ ո՛ր և է շարթաթերթ հազիւ կը բաւէ իր ծախքերուն, առանց մեծ չափ մը ձգելու միակ վարիչ — խմբագրի մը. իսկ երբ այս վերջին պաշտօնը երկու հոգի մէկանց բաժնելու լուրն, նիւթական պայմաններն աւելի կը դժուարանան: Իբրեւ խելացի կին և խմբագրութեան միտք, ըմբռնեց թէ ըսածս ճշմարտութիւն մըն էր և անկեղծ: Թէև, քիչ ատեն ետքը, երբ իր խմբագրական ծրագիրը

գործադրելու փորձ մը ըրաւ այն թուականի լայնադիր շարթաթերթ Մաղիկին մէջ, — որ չի կրցաւ յարատեւել՝ հակառակ գերմանական լուրջ կրթութիւն ստացած վարիչ — խմբագիր մը ունենալուն և մեր օրուան գրագէտներու մեծագոյն մասին այն կողմը խուժելուն, որոնց մէջ էր նաև Զիֆթէ-Սարաֆ, — գործնականապէս ալ համոզուեցաւ թէ սխալ բան մը չէի հասկցուցած իրեն:

Առաջին տեսակցութիւննիս սա բարերար արդիւնքը ունեցաւ, որ Տիկին Զապէլ Եսայեան իր պատուակալ աշխատակցութիւնը խոստացաւ նուիրել Մասիսին. ու նուիրեց: Իր գրական գողարիկ գրուածքները, որոնց տակ ուսումնասիրող ոգի մը և տոկուն միտք մը կը յայտնուէր, իսկոյն ուշադրութիւն գրաւեցին, հաւնուեցան, փնտռուեցան: Եւ հաճոյք մը սեպեցինք մեզի՝ մեր «Վայրկե» նական — Ուրուագիծներ»-ու շարքին երկրորդը նուիրել իսկոյն մանկամարդ գրագիտուհիին, զինքը լաւագոյն կերպով ծանօթացնելու համար մեր ընթերցողներուն: Անկէ ի վեր սահած երկու տարիներու միջոցին, Տիկին Զ. Եսայեան յաջորդաբար աշխատակցեցաւ մեր պարբերականներէն ու օրաթերթերէն մէկ քանիին, չենք գիտեր ինչ պայմաններով. ամէն պարագայի մէջ, եթէ երբեք փոխարինութիւն մըն ալ ընդունեց, շատ վտիտ ըլլալու էր. միայն թէ, մինչև վերջը ինքնայաջօր կերպով կը գրէր Մասիսին, ուր երբեմնակի երեւումներ կունենար՝ զուարթ ըրոնիկներու կամ լուրջ բանավէճերու մէջ. տեղ իր դառնացած գրագիտուհիի տխուր ժպիտը սփռելով:

Եսայեան ամուսինները, մէկը արուեստագէտ ու միւսը գրագիտուհի, կրնայ ըլլալ որ յուսախարութիւն կրած ըլլան մեր մէջ, կամ Զիֆթէ-Սարաֆի բառովը «ցնորայուսութիւն»: Միթէ ամէն անգամ վրձինը՝ ու գրիչը դիւրակեցիկ կեանք մըն է որ կ'ապահովեն զանոնք գործածողին: Բայց այս վշտառիթ իրականութենէն պէտք չէ հետեւցնել թէ «գձուձ և անազնիւ» ընթացքներու

հանդիպեցան, էնդրիկներու բաղխեցան, չուկայիկ, տափակ, տխմար գտան զմեզ: Դէթ գրական ու լրագրական շրջանակներու մէջ՝ բարոյական ամէն պատիւ, գրչի ամէն յարգանք ընծայուեցաւ այդ գրագէտ կնոջ, և ոչ նուազ համակիր վերաբերում մը ունեցաւ ընթերցասէր հասարակութիւնը, գրասէր դասը մանաւանդ, ախորժով ու հետաքրքրութեամբ փնտռելով միշտ անոր ստորագրութիւնը: Մեր թերթերը գովեստի ու գնահատական տողեր միայն գրեցին իր վրայ, որոնց արժանի էր լիովին:

Ուրիշ ի՞նչ կրնային ընծայել խմբագիրները, գրագէտները, ընթերցողները, այս պղատոնական մեծարանքէն վեր: Ի՞նչ է մեր մէջ այն գրագէտը կամ գրագիտուհին որ իր գրչովը

կ'ապրի, եթէ ուսուցչութիւն չընէ, դասագիրք չհրատարակէ կամ որ և է բացառիկ աշխատութեամբ հասոյթի աղբիւր մը չհայթայթէ ինքզինքին:

Ձապէլ Եսայեան, ինքն ալ, մեր մտաւորական կեանքի սովորական պայմաններուն մէջ գտնուեցաւ. այսչա՛փ միայն. եւ որովհետեւ կրնէր ու դեռ չատ երստասարդ, հիներուն, blaséներուն անտարբերութիւնը չունեցաւ. չիկնեցաւ, նեղացաւ, յուսախաբ եղաւ: Բայց երեւոյթը, որուն ականատես կըլլար, բացառութիւն մը չէր՝ յատկապէս իրեն համար երեւան եկող, ոչ ալ հետեւապէս գնահատման, յարգանքի ու համակրանքի պակաս մը կ'ենթադրէր՝ իր գրական արժանիքին նկատմամբ:

ԳԱՐՆԱՆ ԿԱՔՕՏԸ

Ստաշունչ ձմրան ձիւնը դէզ առ դէզ
Փափագել տար ինձ՝ գարնան վերադարձ.

Արեւը ցաթեց առտու մը յանկարծ,

Ու ես անհամբեր՝ վաղեցի պարտէզ:

Ածուներ տխուր, աւերակ՝ խոպան,

Վարդենիներս ալ տառապեւ են չառ,

Բայց ընդելուզուած ծիւկերով առատ

Անուշահոտ ճոխ հունձք մը խոստանան:

Բոստտ տերեւները մէկիկ մէկիկ

Ընծիւղներ ճաղատ, ճիւղերը նիհար

Ես գուրգուրալով խնամքով ճարտար

Կը մաքրեմ անխոնջ, յարդարեմ կոկիկ:

Բայց վարդ թուփերուն սուր սուր փուչերէն

Կըսկըծեցուցիչ վէրքով իմ մատներ

Արիւնտեցա՛մ: Ախ բոլորանուէր

Իմ ջանքն ու գորով այսպէ՛ս վարձատրեն:

Ծածախ սէգ աղւոր կիներուն լեզու

Ձիրենք գըգըողին սիրտը կը խոցէ,

Եւ ասոր համար հեգնելով գուցէ

Կը նմանցընեն զիրենք վարդերու:

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԻՒՍԷԻ ԱՐՁԱՆԸ

(Գ. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾ)

Անթոնէն Մէրսէ՛ էապէս ոսմանթիք
բնոյթ մը տուած է իր պատրաստած արձանին :
Գիօբրենցու մօայլ բանաստեղծը, երկար
վերարկուի մը մէջ ամփոփուած, տարած-
ուած է պատուանդանին վրայ, դէմքը օծ-
ուած յուսահատութեամբ ու վշտով : Տան-
ջուող բանաստեղծն է որ պատկերացուած է
այդպէս, ընկճուած այն յաջորդական ու տա-
ժանելի հիասթափումներէն որոնք իր կեան-
քին երջանկութիւնը խորտակած են, և տա-
ռապանքի աշուղ մը դարձուցած են զինքը :
Rien ne nous rend plus grand qu'une
grande douleur.
Les chants désespérés sont les chants
les plus beaux !
Et j'en sais d'immortels qui sont de
purs sanglots . .

Մայիսի գիօբրին այս սողերը՝ որոնք
պատուանդանին վրայ արձանագրուած են,
շաւազոյն պատկերացումն են բանաստեղծին
հոգւոյն, երբեմն երջանիկ՝ ինչպէս օրինակի
համար Ժօռժ Սանի հետ անցուցած առաջին
օրերուն մէջ, բայց յաճախ ցաւահար ու
դառնացած :

Միւսէի յայտնութեան միջոցին (1830)
ոսմանթիք գրականութիւնը ամէն բան ըսած
էր արդէն, և իր տկարութեան օրերուն մէջ՝
հազիւ թէ հսկայ պայքարներով կարելի
կ'ըլլար զինքը կանգուն պահել : Թատրոն,
բանաստեղծութիւն, վէպ, պատմութիւն ու
քննադատութիւն, վերջապէս սեռ չէր մնա-
ցած՝ զոր Հիւկօ, Լամարթին, Շաթօպրիան,
աւ Վինետի, Սէնթ—Պէօլ, ևն. օժտած չըլ-
լային իրենց սիրական դպրոցին պատկանող
գործերով : Բայց այդ դպրոցը շատ տեւած
էր, և այդ իսկ յանցանք մըն էր իրեն հա-
մար, որով հին ժամանակին ըմբռնումները
կըսկսէին փոխուիլ, տարբեր պայմաններ կը

ծնէին, տարբեր նախասիրութիւններ կը
յայտնուէին, և նոր սերունդը որ արդէն իսկ
գրաւուած էր Պալզաքի հոյակապ՝ աւելի
իրապաշտ, հետեւաբար նաև աւելի օրտի
խօսող տաղանդով, այլ ևս չէր կրնար մար-
սել ոսմանթիքներու ծայրայեղութիւնները :

Պալզաքի յայտնութենէն մինչև իրապաշ-
տութեան վերջնական յաղթանակը,—մօտա-
ւորապէս քառորդ դարու ժամանակամիջոց
մը,—կատարեալ պայքարի չըջան մը եղած
է ոսմանթիքներուն համար, որոնք մեծ ու
բախտութեամբ և յոյսով ողջունած են Միւ-
սէն, իրենց անկման տարիներուն համար ա-
մուր ու տոկուն նեցուկ մը տեսնելով անոր
մէջ : Իրապէս ալ՝ Միւսէ՛ իր առաջին գոր-
ծով (Contes d'Espagne et d'Italie) ոսման-
թիքի քուրմերուն հետ միեւնոյն խունկը
ծխելու, միեւնոյն մաղթանքներն ու ծէսերը
ընդգրկելու տրամադիր կ'երեւար : Անոնց
վրայ՝ աւելի ըլլալով՝ երիտասարդի խանդ
մը, անվեհեր աւիւն մը և թարմ առուգու-
թիւն մը ունէր, և անոնցմէ աւելի մոլեռանդ
կ'երեւար այդ առաջին օրերուն : Հոգեվարքի
չըջանին մօտաւորութենէն ահաբեկ ոսման-
թիքմը իրաւունք ունէր իրմով յուսալու :

Բայց Միւսէ՛ չուտ զգուեցաւ սքօլաս-
թիկութենէ : Աւելի կամ նուազ հիմնաւոր
դաւանութեանց չուրջը մղուած այդ պայ-
քաւը չէր կրցած զինքը յանկուցանել, գրա-
ւել : Հազիւ կուրի դաշտը մտած, — տարի
մը վերջ,—կոնակ դարձուց ոսմանթիկներուն
և արուեստը, ձեւն ու գաղափարը արհա-
մարհելով՝ հոչակեց թէ ամէն գրական գործ
պէտք է հաւատարիմ պատկերը ըլլայ գրողին
հոգւոյն. ուրախութիւնն ու ցաւը պէտք է
իրապէս զգացուած ըլլան՝ ընթերցողին հոգ-
ւոյն ներարկուելու համար :

Դրականութեան ձգտումներուն նկատ-
մամբ այս տեսակ ըմբռնում մը ունենալով,—
ըմբռնում մը զոր պահեց մինչև վերջը,—
բնականաբար չէր կրնար ընդգրկել այն
կիրքը՝ որ յուսահատ ու կատաղի մարտի մը
մէջ նետուած ոսմանթիքները կը հրդեհէր :
Ինք իր սիրտը, ինք իր հրճուանքն ու վիշ-

տերը միայն երգել կ'ուզէր, և երգեց զանոնք, երգեց ա'նպէս, ինչպէս թերևս ոչ ոք չէ երգած: Իր կեանքը աւելի տառապանք ունէր քան հրճուանք. իր սիրտը աւելի վիշտով կ'ուռէր քան ուրախութեամբ. իր հոգին աւելի տուայտանքով կը համակուէր քան բերկրութեամբ: Այդպէս եղանակէր իր գործը: Ոչ ոք իրեն չափ խորը թափանցած է մարդկային ցաւերուն, որովհետև ոչ ոք իրեն չափ, ու մանաւանդ իրեն պէս տառապած է:

Բայց իր գործն ալ անկարգ է իր կեանքին պէս, և զուրկ ներդաշնակ ու տրամաբանական ամբողջութեան մը հանգամանքէն: Իր կեանքին պէս՝ որ ցաւի, յուսախարութեանց, ուրախութեան և հրճուանքի խառնակութիւն մըն է, իր գործն ալ յաջորդական բարձրացմանց և անկումներու շղթայաւորում մըն է. օղակներուն մէջ կան որ ճշմարիտ արուեստագէտի մը ձեռքով կռուած են, ուրիշներ՝ ոչ իսկ նախնական խնամք մը ընդունած են՝ միայն մուրճի քանի մը կոշտ հարուածներով ձևի բերուած ըլլալով: «Իր բանաստեղծութիւնը, — կը գրէ Ֆրանսացի քննադատ մը, սիրուն ասուլիս մըն է, որուն մէջ կը թրթռայ ինչ որ ունի իր հոգին: Ամէն բաներ իրարու կը խառնուին անոր մէջ, տխրութիւն ու ծիծաղ՝ ներքին զգայնութիւններ և արտաքուստ կրուած տպաւորութիւններ, հեշտին դարձուածքով մը և անմեկնելի երանգներով՝ այդ բանաստեղծութիւնը կը բարձրանայ, կը խոնարհի, կը ձեւափոխուի: «Ամէն օրուան բառեր» փափկօրէն կը նօթագրեն առանձնայատուկ յուշումներ. ասուլիսին ընթացքին՝ իր հոգւոյն խորէն ինքնաբերաբար կը ժայթքին ամէն տեսակ իրերու պատկերներ, թարմ ու կարծես տակաւին իրականութեամբ խնկուած: Մարդկային կերպարանք մը, կեանքի տեսարան մը, բնական երեւոյթ մը, հազար և աւելի ձեւեր կը յայտնուին այդպէսով, ամէնքն ալ լուսաւէտ, գծուած զգուշութեամբ, լայն ու մեկին գիծերով: Բանաստեղծին զգայականութիւնը անոր մէջ կը

տարածէ փափուկ երանգ մը, որ սակայն չի խաթարեր անոր ճշմարտութիւնը, այլ զայն կ'օժտէ աւելի հզօր հրապուրանքով մը»: —

Իր բազմաթիւ գործերը, — բանաստեղծութիւն, թատերագութիւն, նամակ, վէպ ու կատակերգութիւն, — հաւատարիմ պատկերն են իր կեանքին անկարգ և անհամաչափ դրուագներուն: Եւ աւելի տխուր ու ցաւագին դրուագներն են որ մեծ տեղ մը կը բռնեն անոր մէջ: Կարդացէ՛ք այսօր Դաբուս մէկ գաւկից խոսքովաճեմբ, զոր Դրիգոր Չիլինկիրեան հայերէնի թարգմանած է 1875ին, եւ պիտի տեսնէք թէ յաճախ մինչև ո՛ւր հասած է Միւսէի տառապանքը: Չիլինկիրեանի այդ թարգմանութիւնը փնտռեցի գիրքերու մէջ եւ կը ցաւիմ որ չգտայ: Անոնք որ աւելի բարեբաղդ են, թո՛ղ անգամ մը կարդան զայն, բայց ոչ իբր պարզ երեւակայական յղացում մը, ո՛չ իբր ուսմանթիք չափազանցութիւններով ու ծայրայեղութիւններով առլցուն անիրական գրուածք մը: Եօթանասուն տարի առաջ՝ երբ այդ գիրքը կը հրատարակուէր, տարբեր տպաւորութիւն մը չէր թողուր: Սակայն այսօր, շատ ու շատ յայտնութիւններ պատուած, բզբտած են այն քօղը՝ որ այդ գործին վրայ տարածուած կը մնար, եւ երեւան հանած են իրականութիւնը՝ միշտ դառն, միշտ ցաւագին: Միւսէի այդ մէկ հատիկ վէպը՝ վէպն է նաեւ իր կեանքին, հարազատ ինքնակենսագրութիւն մը, պատմութիւնը այն դժբաղդ սիրոյն որ միջոց մը զինքը կապած է իր ժամանակին ամէնէն նշանաւոր եւ ամէնէն արտակարգ կին գրողին: Պրիճիթ՝ վէպին հերոսուհին՝ նոյն ինքն ժողով Սանն է, իսկ Օքթավ՝ Միւսէն, այնքան երջանիկ սկիզբները, — Վենետիկեան յրջագայութեան միջոցին: Իսկապէս սիրահար՝ սիրահարութեան մղող խնկաւէտ եւ հրաշալի երկրի մը մէջ, — եւ այնքան ալ դժբաղդ վերջերը, երբ ոչ իր զմայնելի գեղեցկութիւնը, ո՛չ իր տաղերը, ոչ իր խօլ սէրն ու գորովը, ոչ ալ իր անձնամատոյց գիրութիւնը կրցած են կապտել կանացի այն զարհուրելի փորձութիւնը, — քմահաճոյքը, — որ ժողով Սանն կը խլէր իրմէ՝ իտալացի բժիշկի մը գիրկը նետելու համար:

Այդ անհաւատ հիասթափումէն վերջ՝ կեանքը այլ եւս կը մթաքնի իրեն համար։ — Աշխարհ երազի մը պէս կ'երեւայ իրեն, կը գրէ վերոյիշեալ քննադատը, ոչ մէկ իրականութեան դրուագ զինքը կը գրաւէ։ Մարդ ցաւին կը պատկանի, եւ ցաւին դարմանը՝ անէացումն է, այսինքն՝ մոռացումը մեր էութեան։ Աւելի լաւ է յիշատակը. միակ բանը զոր կրնանք մեզի պահել եւ որ կը տեւէ մեզի հետ։ Նըշանկութիւնը կը խուսի, բայց իր յիշատակը կը մնայ. ցաւը կ'անցնի, բայց իր յիշատակը կը մնայ, տեսակ մը քաղցրութեամբ՝ որ շատ աւելի անուշ է քան երջանկութեան յիշատակը։

Le seul bien qui me reste au monde
Est d'avoir quelquefois pleuré.

Ասիկա իր փիլիսոփայութիւնն է, եւ ճիշդ այդ փիլիսոփայութիւնը կը ծորի Անթոնէն Մէքսիէի պատրաստած արձանէն։ Յաւին յիշատակովը սփոփուող բանաստեղծն է որ տարածուած է անոր վրայ, եւ Բանաստեղծութեան մուսան՝ մէկ թեւովը անոր վրէն փարած, ու միւսովը ալ շուրջի համայնապատկերը, շուրջի կեանքը ցոյց տալով, կը սպասէ որ աչուըններ իրեն դարձնէ, որպէս զի կարենայ զայն իրականութեան վերադարձնել եւ ո՛վ գիտէ, թերեւս աւելի սփոփարար միջոցառութիւն մը տալ անոր։

Բայց Միւսէ շատ պատճառներ ունեցած է այդ իրականութենէն խորշելու, հեռանալու։ Կեանքը այլեւս երազ մըն է իրեն համար, ինք այդ երազին յանձնուած է, և Բանաստեղծութեան մուսան զուր տեղը պիտի սպասէ այդպէս՝ պաշտպան ոգիի մը նման, նուազ բարեբաղդ քան միւսը՝ Ատէլ Դօլէնը, որ գոնէ պարբերաբար կը յաջողէր իր հոգւոյն շէնշող ու մշտադուարթ ալքերը ներարկել անոր հոգւոյն, և զայն «կեանքի բերել»։

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ խորագրին տակ սա հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւնները կը գտնենք Բիւզանդիոնի մէջ։ — «Անցեալները ծանուցինք թէ Ս. Հայրապետն ընձակ վրդ.ը զրկած է հովուելու Սիպերիոյ և Մանչուրիոյ երկաթուղիներուն վրայ հաստատուած Հայերը։ Վարդապետը ինքնապէս հասաւ, և Յունուար 23ին, տեղւոյն ամէնէն մեծ պանդոկին՝ «Բօրդամութ» օթեւանին ընդարձակ սրահին մէջ, որ մատուռի վերածուած էր, ժամերգութիւն կատարեց ի ներկայութեան ինքնապէս բոլոր Հայերուն, որք երկու հարիւր հոգիի չափ կային։ Կրօնային պաշտամունքէն ետք, վարդապետը պարագային յարմար քարոզ մը խօսելով, յորդորեց ներկաներն այն հեռաւոր օտարութեան մէջ հաւատարիմ մնալու իրենց եկեղեցիին, և իւր Հայ եկեղեցւոյ արժանաւոր զաւակներ՝ պարկեշտ և պատուաւոր ընթացքի մէջ մնալու միշտ։ Իր քարոզը սիրով մտիկ ըրին բոլոր ներկայք, որոնց մէջ կային 10—15 տարիէ ի վեր Հայ ժամերգութիւն չլսած անձեր ալ։ Խորապէս մէջ հրատարակուած ռուսերէն թերթ մը, պատմելով կրօնային այս եզակի արարողութիւնը «Բօրդամութ» պանդոկին մէջ, կը գովէ Հայ վարդապետին հմուտ, ոգեւորեալ և սրախօս քարոզութիւնը, և կը հաստատէ որ անիկա շատ օգտակար տպաւորութիւն մը գործեց ունկնդիրներուն վրայ։ Արարողութենէն ետքը, նոյն պանդոկին մէջ ճաշ մը արուեստալի բոլոր ներկաներուն, գաղութին ծախսովը։ Ծաշէն ետքը, քաջ երգիչ արուեստագէտ Պրն. Կոստանեան կրօնական և եւրոպական զանազան ընտիր եղանակներ երգեց»։

Արեւելեան Մամուլ՝ իր Մարտ 15ի թիւով զոր ստացանք երէկ՝ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ Մասիսին վերերեւումը, յաջողութիւն մաղթելով։ Կը փութանք մեր շնորհակալութիւններն յայտնել, այս առթիւ, մեր իշմիրի պաշտօնակցին՝ իր արտօն յայտած զգացումներուն համար։

ԳԱԽԱՌԱՑԻ ԳՐԱԳԵՏՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՅՕԴՈՒՄԵՆ

Այն օրէն, երբ գաւառն ալ սկսած է իր գրագէտները ունենալ, — «գրագէտ» այն իմաստով՝ որով այս բառը կը թարգմանէ բնոյթը գրողին, — գաւառական գրականութիւնը և գաւառի գրագէտներն ալ ուշադրութեան առարկայ ըլլալու իրենց իրաւունքը ունեցած են:

Սակայն քիչ հետաքրքրուած ենք զբաղելու գրականութեան այդ հատուածին յատկութիւններով, ինչպէս տաղանդի, կարողութեան և յատկանիշներու մասին կացութիւնովը անոնց՝ որոնք մշակներն են այդ գրականութեան, որոնք կոչուած են ըլլալու և որոնք կրնան ըլլալ օր մը, գծած ըլլալէ ետքը իրենց ուղին, ընթանալու համար անկէ, գիտակից վստահութիւնովը գաղափարականի մը, նպատակակէտի մը ձգտող որոշ ու հաստատ քայլերու:

Անշուշտ չհնազարդութեան այս պակասը, այս չեզոքացումը՝ վերագրելի չէ մամուլին՝ իբր թերի մը, զանցառութիւն մը, — որովհետեւ մամուլը իր մասին չունի՝ բան մը ընելիք, — այլ ինքնին գրականութեան ա՛յդ վաստակաւորները արդարացի կամ ոչ — արդարացի պատճառներով՝ չեն ներկայացած իբր անդանցառելի ու կարեւոր տարր մը, նպաստ մը գրականութեան մշակումին, իրենցմով զբաղեցնելու համար միտքերը ու մամուլը:

Պատիկ ակնարկ մը՝ կը բաւէ աչքի առջև բերելու համար ցուցահանդէսը գրական այդ գործունէութեան և թիւը անոր մշակներուն և պարզելու քիչ մը զարմացուցիչ սա յայտնութիւնը թէ՛ մատի վրայ համրուող թիւ մը հազիւ կը կազմեն անոնք, սահմանափակուելով չորս հինգ ներկայացուցիչներու մէջ, որոնցմէ գուրս ո՛չ մէկը ունեցած է գաւառը՝ գրագէտ անունին արժանի, ո՛չ թէ միայն ժամանակակից չըջաններու մէջ, այլ նաև աշխարհաբար գրականութեան մը վերածնութենէն ի վեր:

Իրաւ է թէ գաւառը միջին եզր ունեցած չէ գրողներու մասին, անանկ որ կա՛մ ունեցածը կրցած է գրագէտ հռչակել կա՛մ ոչինչ, սակայն դարձեալ, իր հասցուցած թիւին աննշանութիւնը չկրնար վրիպիլ աչքէ: Որչափ ալ ձգտենք թիւը այդ թիւին՝ չենք կրնար հինգ հատի սահմանը անցնիլ, և առիկա ի՛րապէս զարմացուցիչ է, տրուած ըլլալով բնակչութեան թուական բաղդատական տարբերութիւնը և առաւելակշիռութիւնը գաւառին՝ մայրաքաղաքին հետ, որ վերջապէս, բաղդատաբար, չա՛տ աւելի բեղմնաւոր եղած է, գրող կամ գրագէտ արտադրելու գործին մէջ:

Ճիշդ է թէ, մայրաքաղաքը, իր մտաւորական կեդրոն մը ըլլալու հանգամանքովը, մեծ դիրքութիւններ ու պատեհութիւններ կ'ընծայէ՝ գրական մշակումներու համար, սակայն, նկատելով որ՝ արտադրութեան քանակի տեսակէտով՝ գաւառը եղած է միշտ աւելի արգասանող դաշտ մը, խնդիր է գիտնալ թէ, այս պայմաններուն մէջ, ինչո՞ւ ան ետ մնացած է՝ որակական արժէքով առաւելակշիռութիւն մը ներկայացնելէ կամ գոնէ հաւասար աստիճանի վրայ գտնուելէ Պոլիսի գրականութեան հետ: Հաստատուելու համար թէ՛ իրաւցնէ գաւառինն է արտադրութեան քանակական առաւելակշիռութեան բաժինը, կը բաւէ յիշատակել միայն սա պարագան, — իբր անժխտելի ապացուցութիւն ու հաստատ վստտ, թէ, խմբագրութիւններու հասած գրուածքներուն մէջ, մեծամասնութիւնը կը կազմեն միշտ գաւառականները: Այսօր ա՛մէն խմբագրութիւն, եթէ ուղէ անդրադառնալ այս հարցին, կրնայ հաստատել ճշդութիւնը այս իրողութեան, և վիճակագրական այս բաղդատութիւնը՝ կասկած չթողուր թէ՛ գաւառական արտադրութիւնն է եղած մեծամասն բաժինը գրաւորը՝ հայ միտքին բեղմնաւորութեան մէջ: Վաւերականութիւնը այս ճշմարտութեան՝ վեր է նաև ա՛մէն կասկածէ, որովհետեւ, խմբագրութիւնները կրնան անխաղախ աստիճանաչափերը նկատուիլ մեր գրական ընդհանուր բեղմնաւորութեան, մամուլը ըլլալով այն մեծ ըն-

դուռնարանը՝ ուր կը խուժեն ու ապաստան կը գտնեն մեր մտաւորական ամէն արտադրութիւնները, և քանի որ՝ Գիրքի գործը պզտիկ մէկ բաժինը միայն կը կազմէ մեր մտաւորական գործունէութեան։ Ասոր համար նաև՝ գիրքի աշխատութիւնը՝ կրնայ անջատուիլ բաղդատութեան մը փորձէն, և գոյ կամ անգոյ ձեռագիր գրական աշխատութիւններ՝ կրնան այս հաշուեկշիռէն անկախ վերապահութեան մը ենթարկուիլ։

Ինչո՞ւ ուրեմն,—կը մնայ գիտնալ,—գաւառը նուազ բեղմնաւոր եղած է իրական արժանիքով գրագէտներ հասցնելու մէջ, երբ, երեւոյթներուն հետեւելով՝ պէտք էր աւելի՛ն կարենալ տալ։

Կարենալ հասնելու համար այդ ամբողջութեան գաղտնիքը պարզաբանող պատճառին, և զայն վեր հանելու համար իր իսկական ազդեակներուն ու երեւոյթներուն մէջ, պէտք է գիտնալ նախ թէ, ինչ եղած է և է ընդհանրապէս ընդթը գաւառի գրական արտադրութեան։

Երեք սեռի կարելի է բաժնել գաւառական գրական արտադրութիւնը՝ որուն ծնունդը կուտան գաւառացի գրողներ։—Թղթակցութիւն, բանաստեղծութիւն և զուտ գրական գրութեանքներ։ Կը տեսնուի թէ, չա՛տ սահմանափակ չըջանակի մը մէջ կ'ամփոփուի գործունէութեան սահմանը գաւառի գրողներուն, որովհետեւ անոնք զուրկ կը մնան մասնակցելու հնարաւորութենէն գրական աւելի լայն ասպարէզի մը, ա՛ն է՝ մամուլին առօրեայ գործունէութեանը խառնուելու դիւրութենէն, որո՞վ ալ՝ գրող մը մեծ պատեհութիւններ կ'ունենայ ինքզինքը և տաղանդը կարենալ յայտնելու, և գրական ընդարձակ մշակումներու նուիրուելու, գրագէտ տիտղոսին արժանի անուն մը կարենալ չինելու և արժանաւոր համբաւի մը տիրանալու համար։ Զօհրապ և ուրիշներ, գրագէտ են, իրենց լոկ հրապարակագրական գործունէութիւնով ալ, առանց իրենց զուտ գրական արտադրութիւններու արժանիքին։ Եւ անոնք՝ իրենց գրագէտի կարողութենէն զուրս՝ կրցած են այդ արժանիքը ու համար

բաւը սեփականել, առիթը և պատեհութիւնը ունենալնուն համար հրապարակաօսի սեռը մշակելու, գանուելով մտաւորական կեդրոնի մէջ, առիթ՝ որմէ զուրկ կը մնան հիմնովին գաւառի գրողները, և չեն կրնար շահագործել այդ սեռը, որչա՛փ ալ կարողութիւնը և կոչումը չպակսի իրենց։ Հայ միտքի ամէն արտադրութիւն առաւելապէս օահմանուած ըլլալով կշտացնելու անյադորովայնը Մամուլին, գաւառի գրողներէն անոնք՝ ուրեմն՝ որոնք կոչուած ըլլային հրա-

պարակագրական դերի մը մէջ յաջողուլու, կը վրիպին զայն իրենց ասպարէզ ու բեմ ընտրելու հնարաւորութենէն, և իրենց այդ հակումները և խառնուածքի, տաղանդի, գրական մշակումներու տրամադրութիւնները՝ կը դատապարտուին լիովին ամբողջութեան մէջ թաղելու։ Եւ տարբեր բան չպիտի կրնար ըլլալ արդէն, քանի որ գաւառի մը հեռաւոր անկիւնէն, գրողը ո՛չ կրնայ խառնուիլ լրագրական առօրեայ կեանքին, —որ աւելի կը մնի այժմէական նիւթերու մշակումով,—ո՛չ ալ կրնայ ուսումնասիրած ըլլալ այն միջավայրը և բարքերը՝ որոնց վրայ եղած հրապարակագրական հրատարակութիւններ է որ աւելի կը շահագործեն լրագրութիւնը և որոնցմով հարկադրուած է ան զբաղելու։ Այս իրողութեան ապացոյց չէ՞ արդէն՝ գաւառին մինչև հիմա հասցուցած չըլլալը ո՛ր և է հրապարակաօս։

Բանասիրութիւնն ալ,—որ գրական կարեւոր սեռ մըն է, և որուն կատարեալ տիրացումով գրող մը կրնայ գրագէտ հռչակուելու արժանիքը իւրացնել,—հաւաստապէս անմատչելի ճիւղ մը կը մնայ՝ գաւառի գրողներուն համար, պահանջուած լիակատար մթերքներու և տարբերու պակասին հետեւանքով և իբր արդիւնք այն թերիին՝ որ այժմէական նորութիւններու հետեւելու և այդ բազմակողմանի ու խոր գիտութեան նորանոր երեւոյթները և փուլերը ուսումնասիրելու անհնարութիւնը կը յարուցանէ անոր հետամուտ աշխատաւորներու դէմ։ Իբր եզական բացառութիւն, յամառ մշակներ և այդ կոչումին զօրաւոր մղումը իրենց մէջ

զգացող նուիրութեամբ ուխտեալներ են միայն՝ որ գրական մեծամեծ գոհողութիւններով ու գոհարութիւններով կը յաջողին ձեռք բերել բազմացուած կարողութիւնը, ան ալ դեռ ոչ կատարեալ կամ կատարելութեան մօտ վիճակի մը մէջ, այլ նիւթական և անձնական պայմաններու, միջոցներու և յարմարութիւններու ներած աստիճանով: Ասոր համար, գրական այս ճիւղին հետամուտ Պոլսի գրագէտները, բաղդատաբար օժտուած անոր մշակումին նպաստող առիթներով՝ կրցած են ու կրնան գոհացուցիչ աստիճանի մը հասցնել իրենց կարողութիւնը, թէպէտ քիչ մը ապերախտ, դժուար ու շատերու համար անհրապոյր այդ ճիւղը՝ ա՛յնչափ մեծ թիւով նուիրողներ չունենայ իրեն: Չէ՞ որ, միանգամայն, ամէնէն նուազ քաջալերուող, նուազ ժողովրդական ճիւղն է ան, և հետեւաբար անկարող խրախուսելու իր ճաշակէն ու գեղէն հրապուրուողները:

Ու, այսպէս, գրական տակաւին ուրիշ բազմաթիւ անկոխ ու մշակելի սեռեր, անմատչելի սահմանանիւքեր կը մնան գաւառական գրողներու, անոնց գործունէութիւնը, կարողութիւնները և հակումները սահմանափակելով միայն քանի մը սեռերու նեղ շրջանակին մէջ, և, այդ իսկ պատճառներով՝ արգելք ըլլալով մեծ թիւով գրագէտներ հասնելու կարելիութեան:

Վերելի յիշատակութեան համաձայն ուրեմն, իրենց մշակելի սեռ կը մնայ բանաստեղծութեան, գուռ-գրական գրութեան և թղթակցութեան սեռը, — եթէ երբեք այս վերջինն ալ՝ կրնայ սեռի մը կարգը անցնիլ:

Իբր գաւառական արտադրութիւն՝ լրագրութեան որովայնը պարարող խեղճանգուած մթերք մըն է թղթակցութեան այն պաշարը, այն դէպը, որ կ'ողողէ տեղական մամուլը, տեւական, անընդհատ ու ստուարազանգուած առատութիւնով, անկայ շարունակականութեան մէջ, տարին տասերկու ամիս:

Դաւառի ամէն անկիւնէն, ամէնէն յետին խորէն, մեծ փութաջանութիւն մը ցոյց կը արուի անոր մշակումին, և գրիչը քիչ մը

ո՛ւր տեղէն բռնել գիտցող ամէն ոք՝ անո՛ր նուիրութեամբ ըլլալ կը թուի, ա՛յնչափ մեծ է եռանդը, և ա՛յնչափ յանկուցիչ ըլլալ կ'երեւան անոր հրապոյրները: Կրնայ դիւրաւ բացատրուիլ այդ եռանդը, երբ մտածուի թէ, անոր մշակումը և անձնուիրումը՝ դիւրագոյն գործն է, և ամէնէն կուշտ կերպով յագուրդ պարգեւողը՝ մարդկային կիրքերու, նկատումներու, ցանկութիւններու, որոնց գոհացումին է որ կ'ուղղուի արդէն ան: Դրական մեծ կարողութեան, հմտութեան, ձեռնհասութեան, մարդանքի, ճաշակի, ընտրողութեան չկարօտիր. անոր յաջողութիւնը: Դիւրին, անճիգ, անախատ ու տըքնալից ամէն տանջանքէ զերծ գործն է ան, մինչ իր պարգեւած յագուրդը և գոհացումը՝ բաղդատաբար մեծ է փնտռուած ամէն գոհունակութենէ: Ահա՛ թէ ինչո՛ւ՝ ա՛յնչափ մեծաթիւ ախատաւորներ ունի ան, ամէն կողմ, ամէն անկիւն, ամէն ծակ ու ծով, ո՛րչափ ալ աննշան ըլլայ: Տնօրէն, վարժապետ, թաղական, հոգաբարձու, առաջնորդական քարտուղար, տիրացու, լուսարար՝ ամէնքն ալ թղթակից են իրենց կարգին աս կամ ան թերթին, յաճախ պատուակալ ու մասնաւոր թղթակից, որոնք շարունակ բան մը ունին ըսելիք իրենց պատկանած թերթին, շարունակ կը գրեն, շարունակ գրկաբաց կը հիւրընկալուին, շարունակ գոհացում կը գտնեն իրենց դիմումներուն, յուզելով կըրթական կամ եկեղեցական հարցեր, և անոնց մէջ առաջ քնելով իրենց նկատումները, ուր շահ մը ունին: Եւ քիչ անգամ է որ կը վրիպին յաջողելէ իրենց դիտաւորութիւններուն մէջ: Ինչո՞ւ ուրեմն չնուիրուիլ սեռի մը, որ նիւթական ու բարոյական շահեր կ'ապահովէ, որ օրուան մարդ կ'ընէ զիրենք, որ բարոյական դիրք մը, վարկ մը կը շնորհէ, որ ակնածանքի պատուտանք մը կը ստեղծէ, ճիշտպէս, անո՛ր՝ որ իբր թղթակից՝ նախընտրութեան իրաւունք մը կը յաջողի շահիլ, — որչա՛փ ալ քառակուսի — գլուխին մէկը ըլլայ ան, ինչպէս յաճախ, — և «թղթակից» տիտղոսին պիտակը փակցնել ճակտին, ինչ որ գերազոյն փառք մըն է՝ չնչին փառա-

սիրութիւններ միայն ունենալ կրցող չափերու, գաւառի մէջ:

Ոչինչի՛ կը ծառայեն ռուսաց իրենց յարուցած աղմուկները, յուզած եկեղեցական կամ կրթական խնդիրները, մանաւանդ հիմա՝ — որովհետեւ առաջները աստիճան մը ընտրողութիւն կար թղթակցութիւններու մէջ, և այդ տեսակներու միայն տեղ կը տրուէին, — և դրական արտադրութեան տեսակէտով ո՛չ մէկ արժանիք կը ներկայացնեն, կարենալ մաս կազմելու համար գրական գործունէութեանը գաւառացի գործներու: Այս ճիւղն ալ ինքնին կը չքանայ ուրեմն՝ իբր գրական արտադրութիւն և ոչինչ կ'արժէ:

Իսկ բանաստեղծութիւնը. — օ՛. «բազումք են կոչեցեալք, այլ սակաւք ընտրեալք»:

Ամէն օր տրցականներ կը տեղան խմբագրութիւններու, և անոնցմով կազմուած քերթութիւններու դէզին քով երբեք բաղդատութեան չկրնար դրուիլ Պոլսական քերթողներու՝ արտադրութիւնը քանակի կողմէ: Այս երեւութական բեղմնաւորութեան նայելով, պէտք էինք մէկ քանի երկոտասանեակ բանաստեղծ համբոյ գաւառէն: Եւ սակայն, որչափ վտիտ է անոնցմէ ընտրելիներու թիւը: Ամբողջ տարիներու ընթացքին, հազիւ կրցած ենք ունենալ մէկ քանիներ՝ որոնք բանաստեղծութիւնը մշակած ըլլան արուեստի, ներշնչումի ու գեղագիտութեան պահանջներուն յաջողութիւնով, և բանաստեղծ յորջորդելու ճշմարիտ անունին արժանացած: Այդ մէկ քանիէն դուրս, — որոնց գաւառացի ըլլալը երբեք արգելք չէ՝ եղած որ ա՛յնչափ կատարեալ ըլլան իրենց արուեստով որչափ պիտի կրնար ըլլալ մայրաքաղաքացի քերթող մը, — քերթութեան սպասարկութեանը նուիրուած մնացած բոլոր ստուարաթիւ ամբոխէն, ոչինչ կրցած է ներկայացնել գաւառը՝ իբր յաջող պուշտներ, որոնք կարենային Պառնասի տաճարին մէջ անկիւնի մը արժանի ընտրելիներ հանդիսանալ, կամ գէթ խոստումը ունենային օր մը անոր մուտքին իրաւունքը ձեռք բերելու: Ո՛չ, անոնք, դժբաղդաբար, ուրիշ բան չեն կրցած ըլլալ, բայց եթէ անպէտ սատարներ՝ ստուարացնելու համար բազմութիւնը տնայաջող միջակներու, որոնք ո՛չ մէկ յոյս կը ներշնչեն գոնէ հիմակուհիմա, և աններդաշնակ քնարի մը խժալուր լարերը միայն կը

հնչեցնեն շարունակ, ապաստանած խաբխրած այդ քնարին հրաշագործ կարողութիւններուն, միամիտ հաւատքը ունենալով թէ, ան կրնայ հեշտալուր խաղեր արձակել իր անկազմակերպ ու ներդաշնակութենէ (accord) զուրկ լարերէն, ու կրնայ յաջողուած եղանակներ արձագանգել իր խանգարուած գործիքներով ընդերքներէն, կը բաւէ որ իրենց մատները յուզեն անոր կուրծքը, օ՛րչափ ալ անվարժ ու անօճակ ըլլան այդ մատները:

Երկար պիտի ըլլար ծանրանալ պատճառներուն վրայ այս երեւոյթին, որ ուրիշ ուսումնասիրութեան մը նիւթն է, և սահմանէն դուրս՝ այս տեսութեան՝ կը բաւէ միայն եզրակացնել թէ՝ բանաստեղծութիւնն ալ մշակելի դաշտ մը չէ՝ եղած գաւառի գործներու, և թերեւս չկրնար ըլլալ գոնէ հիմակուհիմա:

Գործի մը արժէքը իր քանակական հանիւովը չչափուիր, այլ անոր որակն է որ նկատելի է միշտ, և ա՛ն է որ կը ճշդէ արժէքի մը սահմանը: Այս կէտը պէտք կը դառնայ դիտել տալ, անցնելու պահուն զուտ գրական գրուածքներու էջին՝ գաւառացի գործներու, որովհետեւ հո՛ն ալ կը նշմարուի յաջողածներու թիւին նոյն վտիտ քանակը: Մինչ որակով գերազանցապէս մեծ է արժէքը անոնց գործին, թէպէտ անոր քանակական չափը երբեք չհաւասարիր այն մեծազանգուած արտադրութեան՝ որուն ծնունդը կուտայ բանաստեղծական ճիւղը, ուրիշ բան որ առանց յաջողութեան: — Զուտ գրական գրուածքներու և այդ գրականութեան մշակներու էջը: Եւ ահա հո՛ս է որ կ'ուզէինք հասնիլ, եզրակացնելու համար գաւառական գրականութեան արդի կացութեան բնոյթը, անոր խոստումները, անոր ի՛նչ սեռի մէջ յաջողիլ կարենալու հնարաւորութիւնները: Ի՛նչ ճիւղի մէջ փորձուելու կարելիութիւնները, և ո՛ր բաժանումին ուժ տրուելու պէտքը, շեշտելու համար որ՝ յաջողելու և գնահատութեան արժանի գործ մը արտադրելու փափաքողներ՝ ո՛ւր կրնան կեդրոնացնել իրենց ջանքերը, ապարդիւն ճիգի մը մէջ սպառած չըլլալու համար իրենց մտաւորական եռանդը, կարողութիւնները և գրիչի խաբխաբող փութալանութիւնները:

ՆՇՈՒՆԻ ՍԵՄԵՆ

ԿՈՆԳՐԻԴԱՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՁԸ

«ԴԵՌՆԱԿԱՍ ՄԻՋԱԿՈՐԵԱՐԸ»

Կարծեաց փոխանակութիւն մը եղաւ, արդարեւ, մեր մէջ, ինչպէս գրեց Մասիս՝ անցեալ շաբաթ: Բայց պէտք չէ ընդարձակել անոր կարեւորութիւնը: Իմ առած տեղեկութեանցս համեմատ, հարցուցի Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. ի թէ ստուգիւ մասնակցած էր եր. Տ. Անդրէասեան էֆ. ի գրած յօդուածներուն՝ իմ թարգմանութեանս դէմ: Ան պատասխանեց ինձ թէ «Լ ոչ ամենափոքր մասնակցութիւն» ունեցած է: Եւ ես գոհացայ այդ պատասխանով:

Աւելորդ չսեպեցի, սակայն, չեղտել իրենքանի մը սակաւաթիւ կէտեր՝ որոնք կը թուէին ըլլալ տեսակ մը հաւանութիւն այդ յօդուածներուն պարունակութեանը: Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. սխալած կը թուի՝ ինձ գրելով:

Ա. — Ձեր կարծածին չափ անհմուտ մէկը չէ ֆրանսէրէնի (այսինքն՝ եր. էֆ. Տ. Անդրէասեան):

Բ. — Իր քննադատութիւնը ինքնին բաւական են զայն հաստատելու:

Գ. — Ձեզի ինչ մարդը, դուք ցոյց տուածներուն նայեցէ՛ք, ու զանոնք հերքեցէ՛ք. ամէն խնդիր կը լուծուի:

Թէ և քիչ մը դժուար է զատել անհատը՝ իր միջավայրէն, դաստիարակութենէն, առած ուսումէն և գաղափարներէն, սակայն և այնպէս ինչ որ ես գրեցի անհատին վրայ, անցողակի կերպով, դիտաւորութիւն չունէր անուանարկել կամ վատաւարաւել զինքը՝ հակառակ անոր բոլոր ջանքին իմ աշխատութիւնս տօգնելու: Բանավէճի մէջ թեթեւ հեղեական ոգին ներելի է, մանաւանդ գրեւատելի, երբ արտօնեալ սահմանները չանցնիր: Եւ ես գիտակցութիւնն ունիմ պատշաճութիւններէ չեղած չըլլալու:

Ձէի հասկնալ կէտ մը միայն: Ինչու՞ Պէրպէրեան էֆ. այնքան կողմնակալ ոգի կը սնուցանէր պնդելով. «ցոյց տուածներուն

նայեցէ՛ք, զանոնք հերքեցէ՛ք...»: Միթէ քննած չէ՞ի այդ ցոյց տրուածները: Միթէ հերքած չէ՞ի հերքման արժանի բոլոր առարկութիւնները, բաց ի վերջին յօդուածէ մը՝ որուն հրատարակութիւնը կամաւ ուշացուցի որպէս զի եր. Տ. Անդրէասեան էֆ. ժամանակ ունենար լաւագոյն խորհելու իր բռնած անել ուղղութեանը վրայ: Ուրեմն, ինչ ըսել կուզէր Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. ինձ գրելով «նայեցէ՛ք... հերքեցէ՛ք...»:

Բերանացի բացատրութիւնը զոր իրմէ ստացայ, պատահմամբ, անցեալ շաբաթ իրիկուն, ամէն բան լուսաբանեց: Պէրպէրեան էֆ. չէ կարդացած եղեր յօդուածներս որ տպուեցան Արեւելք օրագրին մէջ: Հինգ յօդուած ինձմէ, չորս յօդուած ընդդիմախօսներէս, և այս բոլոր գրուածներուն հարիւրին քառասունը միայն, ինք, Պէրպէրեան էֆ. կարդացեր է և թերեւ տաղտուկ սեպեր է մնացեալ վաթսուը կարդալու:

Այս խօսակցութիւնը վերջ գտաւ նոյն փոխադարձ քաղաքավարութեամբ որով սկսած էր: Ու իրարմէ բաժնուեցանք վրստահութեամբ—գէթ ի՞մ կողմէս—թէ կարծեաց հանրային փոխանակութիւն մը պիտի չուշանար մեր մէջ: Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. կրնայ իր նկատումներն ունենալ խստապահանջ չըլլալու իր ուսուցչական մարմնոյն անդամներէն մէկուն անբաւական ֆրանսագիտութեանը: Ան կրնայ իր նկատումներն ունենալ պահանջկոտ չըլլալու ամէն բանի մէջ և շատ բան անուշ տեղը կապելու: Այս կարգի անհատական նկատումները չեն կրնար, բնականաբար, աւելի վեր դրուիլ ուսման և գիտութեան պահանջումներէն, և այս պահանջմանց գոհացում տալու կերպը միայն մէկ է, այսինքն՝ հանրային վիճաբանութիւնը:

Կրնամ անշուշտ երեւակայել Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. ի զբաղմանց առատութիւնը և իր առօրեայ յօգնութիւնները: Ասոնց վրայ չեմ ուղեր անպատճառ աւելցնել նոր պատականութիւններ՝ որոնց թերեւս ինք ստիպուած չըզգայ ինքզինքը: Կ'երեւակայեմ թէ իրեն պէտք պիտի ըլլայ նորէն աշխատիլ,

պրպտել, բաղդատել, հասնելու համար Կօն-
գուռներու արուեստին, ոճին, կերպին և
ընդհանուր նկարագրին վրայ ճշգրիտ և ան-
կեղծ եղբակացութեանց: Ամէն գրագէտ չի
կրնար հաւասարապէս լաւ ուսումնասիրած
ըլլալ բոլոր հեղինակները, ինչպէս ամէն
դաշնակահար հաւասար ըմբռնումով, հաւա-
սար ճարտարութեամբ և հաւասար արտա-
յայտութեամբ չի կրնար մեկնել Ռօսինիի և
Վէռտիի, Շուպէնի և Վալէնէրի, Պէթովէնի
եւ Լիցի երաժշտական յորինումաժը: Իւ-
րաքանչիւրն ունի իր սեպական դրոշմն ու
սեպական նկարագիրը՝ զոր կարելի չէ չփո-
թել միւսին մասնայատկութեանցը և ուրոյն
արուեստին հետ:

Այսպէս եւ գրականութեան մէջ կան ու-
րոյն սեռեր որոնք աւելի կամ պակաս հա-
մակրութեամբ կ'ուսումնասիրուն մէկէն
կամ միւսէն:

Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. չափազանց եր-
կայն ատեն տողորուած է վիպական (roman-
tique) գրականութեան ազդեցութեամբն ու
հրապոյրովը եւ իրեն կարելի չըլլար համար-
ձակ դարձ մը ընել դէպի իրապաշտ դպրոցը
կամ ըմբռնել այն նորանոր եւ բազմատե-
սակ գեղեցկութիւնները զորս վայելեց մարդ-
կային միտքը՝ շնորհիւ իրապաշտ գրականու-
թեան բեղմնաւոր արտադրութեանց: Թեր-
եւս Պէրպէրեան էֆ. ի ճաշակը գար հասնէր
մինչեւ Շաթօպրիանի սահմանափակ իրա-
պաշտութեանը եւ անկէ ասդին չանցնէր:
Թերեւս այս կէտին վրայ ալ Ռ. Յ. Պէր-
պէրեան էֆ. համակարծիք գտնուէր իր ու-
սուցիչներէն Եր. Տ. Անդրէասեան էֆ. ի
դաւանած սկզբանցը հետ: Հազիւ քանի մը
օր առաջ (Մանգումե, 10/23 մարտ, թիւ
1446), Եր. Տ. Անդրէասեան էֆ. կատար-
եալ մոռացութեան մը մէջ կը թողուր գաղ-
ղիական իրապաշտ կամ բնապաշտ դպրոցը,
եւ խզելով գրական արուեստի չըջափախու-
թեան շղթային մէկ կարեւոր օղակը, մէկ
ոստումով կը ցատկէր *décadent* ներու՝
սկսելով դասակարգել եւ վիպական գրակա-
նութիւնէն: Հոմերոս, Պէռնարտէն տը Սէն —
Բիէռ, Շաթօպրիան, Սթէնտալ, Պալշաք,

Ֆլօպէռ, տը Կօնգուռ, Զօլա, Տօտէ, Մօրա-
սան, ասոնք գոյութիւն չունին իրեն համար,
արհամարելի են, անարգ են, վասն զի չեն
պատկանիր դասականներուն: Բնապաշտները,
սակայն, բոլորովին զգուանքով կը հեռանան
վիպական դպրոցէն, վիպական արուեստէն:

Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. ժամանակի պէտք
պիտի ունենայ ձեռքը վարժեցնելու, *pour*
se faire la main — ինչպէս կըսուի գաղղիե-
րէն — գրելէ առաջ գոհացուցիչ ուսումնասի-
րութիւն մը Կօնգուռներու նկարագրին եւ
արուեստին վրայ: Եւ չեմ պահանջեր անմի-
ջական վիճարանութիւն, եթէ ինք կը նա-
խընտրէ յետաձգել: Ստիպողական ոչինչ կայ:
Բայց, մինչեւ այն օրը, կը կարծեմ իրաւունք
ունենալ այժմէն պահանջելու իրմէ որպէս զի
հանրային կերպով փաստեր ցուցնէ թէ՛
ստուգիւ, Եր. Տ. Տ. Անդրէասեան «իմ
կարծածիս չափ» անհմուտ չէ ֆրանսերէնի:
Արդեօք իր ներքին կարծիքն այն էր թէ՛
ան աւելի անհմուտ է... իմ կարծածէս ա-
ւելի: Մինչեւ այն օրը, արդար է որ Ռ. Յ.
Պէրպէրեան էֆ. ի հաւիրէի լրագրական վի-
ճաբանութեան մը՝ որուն մէջ ան բացատրէր
թէ ստուգիւ, իր ներքին համոզումն էր զոր
արտայայտեց՝ ինձ գրելով. — «Եր. Տ. Անդ-
րէասեան էֆ. ի քննադատութիւնը (!) իմ իմ
բաւական են զայն հաստատելու համար,
այսինքն՝ անոր հմտութիւնը ֆրանսերէնի
մասին»:

Եւ որպէս զի վիճարանութիւնը չփոթ
կերպարանք չառնէր, պիտի ուզէի որ անջատ
քննուէին ֆրանսերէնի եւ հայերէնի խնդիր-
ները, առանձին յօդուածներով ֆրանսերէնի
համար, առանձին յօդուածներով հայերէնի
համար: Պիտի խնդրէի որ ամէն ցուցման
առթիւ նշանակուէին նաեւ թարգմանու-
թեանն էջերը: Կեանքիս մէջ առաջին ան-
գամ պատահեցայ մէկու մը՝ որ ինձ դէմ
գիտողութիւններ ընէր եւ զլանար ցոյց տալ
էջերը:

Այսպէս գրելով, բնաւ շփառարարութիւն
չունիմ դիմելու Ռ. Յ. Պէրպէրեան էֆ. ի
դատաստանին կամ իրաւարարութեանը: Կը
նկատեմ զինքն իբրեւ *partie*, ոչ թէ իբրեւ

arbitre: Ինք կրնար յայտնել իր կարծիքը
 Եր. Տ. Անդրէասեան էֆ.ի եւ անոր գրած-
 ներուն վրայ: Սակայն, յայտնեց: Եւ յայտ-
 նելով, համերաշխ եղաւ ընդդէմախօսիս հետ:
 Հետեւաբար, ընտրութիւնն ինձ կը մնայ
 ասկէ վերջ վիճաբանելու մէկուն կամ միւ-
 սին հետ, քանի որ երկուքն ալ կը ներ-
 կայանան—ինչպէս կըսուի գաղղիերէն—deux
 têtes dans un bonnet, այսինքն՝ իբր եր-
 կու տարբեր անձինք որոնք կը խորհին եւ
 կը դատեն մի եւ նոյն կերպով:

Օ՛ն ուրեմն, յարգելի Պէրպէրեան էֆէնտի,
 վաղը վիճաբանինք մի եւ նոյն քաղաքավա-
 րութեամբ որով իրարու հետ խօսակցած ենք
 մինչև այսօր, եւ խօսեցանք դեռ երէկ: Եւ
 միթէ անհրաժեշտ էր յանձնարարութիւնս:

ԴՐ. ՄԱԼԻՍԱՍ

12/25 Mars 1906, Բերա

Ք Յ Զ Վ Է Ը Թ Յ . . .

Հեռո՛ւն, աղուո՛ր, շա՛տ հեռուն,
 Դաշտերուն մէջ խնկաւէտ,
 Հիւղակ մ'ըլլար մենաւոր.
 Հո՛ն ապրէինք քեզի հետ:

Տառապանքի ստուերէն
 Հրածելտ առած առյաւէտ,
 Երանութեան դիցուհւոյն.
 Նուիրուէինք քեզի հետ:

Դիշերին մէջ մենաւոր,
 Մոմին լոյսին ակնդէտ,
 Խոհանքներու անձնատուր՝
 Նրազէինք քեզի հետ:

Երգ մը սիրոյ, ե՛րգ մ'աղու,
 Իր թեւերուն մէջ վէտ վէտ,
 Բարձրացընէր մեր հոգին՝
 Ու ճախրէինք քեզի հետ:

Ու մեր կարօտը այժմու,
 Ու մեր լացը դառնաւէտ,
 Համբոյրի մը մէջ ջերմին,
 Ա՛լ մոռնայինք քեզի հետ . . . :

ՀՐԱՆՏ Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Ա Յ Ե Ր Ե Ն

Հարաւի մեղմ ու լիաշունչ հովին հետ,
 Որ, վաղուց երազուած համբոյրի մը պէս,
 Իմ սիրակարօտ հոգիս հեշտանքով կը լիացնէ,
 Շողա՛, ո՛վ արև, շառափներովդ ոսկեծայր,
 Մառախլապատ Երկունքիս մէջ՝
 Ուր Մտածումը կը դեգերի ուղեմուտը.
 Շողա՛, շողա՛, բարի՛ արև, հիւանդ եմ . . . :

Պատուհանիս հեղուկ ծոցին մէջ ինկած խե-
 լայեղ,
 Հոյաշէն փառքիդ հանդէպ շլացող այբերսփա՛կ
 Միջօրէի հեշտադալար ու բոցակա՛կ երազին
 գիրկը,

Թեւատարած կըսպասե՛մ,
 Պլլէ՛ զիս բոցեղէն ցանցերուդ մէջ,
 Ու օրօրէ՛ ջերմագին.
 Ու կիզանուտ համբոյրիդ տակ
 Թող հոգւոյս մէջէն կարգաւ անցնին
 Մանուկներն ընդարմացած.
 Մինչև որ,

Կանգնիմ նորէն, ու անցնի՛մ դարձալ
 Տարփանքիս խանդաղատ ճամբաներէն,
 Հիւանդ եմ, բարի՛ արև, շողա՛, շողա՛ . . . :

Հոգիս թռչնիկ մըն է,
 Օդ ու լոյսի, երգ ու ծիծաղի կարօտ,
 Բայց երգը, որ իր ալուցքէն կը թռչի,
 Անտես ու ստուերոտ սանդուխներու վրայ
 Կ'իյնայ շնչահեղձ.
 Շողա՛, շողա՛, բարի՛ արև, հիւանդ եմ . . . :

Ճառագայթող գոլիդ մէջ հեշտագրգիւ,
 Մինչ կը խժայ տարօրինակ, խօլ պարը զամ-
 բուններու՝

Հուրքէ՛դ գինովցած՝
 Ու, մինչ թռչի ու ծաղիկ ծարաւէն կը մար-
 մըրին,
 Ես կ'ըմբոշխնեմ խողտանքն անանուն՝ եր-
 ջանիկ տիւանդորրիս,

Թա՛մբօրէն ու գիտակից
 Դիմովութեամբ հեշտագին.
 Քի՛չ մըն ալ դեռ,
 Ա՛հ, շողա՛, շողա՛, բարի՛ արև, հիւանդ եմ . . . :

Վերջին անգամ մըն ալ,
 Դեռ իրիկո՛ւն չեղած,
 Ու, դեռ տամուկ գիշերին վհուկը զիս չընդ-
 գըրկած,

Վերջին անգամ մըն ալ,
 Փարէ՛ հոգւոյս խանդաբորբ ու կաթոգին.
 Հիւանդ եմ, բարի՛ արև, շողա՛, շողա՛ . . .

ՄԻՍԱԲ ՄԵՍՈՐԵՆՑ

ՖՐԱՆՍԱՅԵՆ ԴԵՊԻ ՊՐԱԶԻԼԻԱ

(ՏՈՒՔ. ԼԵՈՐԱՆ ԳՈՐԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Նայուածքս իր վրայ սեւեռեցի և անգամ մըն ալ նշմարեցի իր երեսին անայլալ դիմակին վրայ հոգիի տոկունութեան այն նշանները զորս կը վերագրէր ինքզինքին։ Այդ վայրկեանին, իր աչքերը՝ որոնց վրայ չեղտակի սեւեռուած էին խմիններս՝ դանդաղօրէն անդին դարձան և ժամանակ ունեցայ դիտելու անոնց փայլը ու բոցը զորս դժուարաւ կը քողարկէին իր բացխաբիկ թարթիչները։

— Երկնային մոլորակներու գիտութեամբ երկար առեն զբաղած եմ, ըսաւ, և հիմակուց հրճուանք կը զգամ նաւարկելուս օւրիշ երկինքներու տակ ուր ըստ հաճոյս պիտի կրնամ դիտել անոնց հետաքրքրաշարժ երեւոյթները որոնք անձանօթ են Եւրոպայի։ Բաւական սեպեցի ըսել պառնին, թէ իմ մեծագոյն հաճոյքս է գիշերները դիտել լուսաղարդ երկնքին հոյակապ տեսարանը։ Երկար առեն խօսակցեցանք, նաւուն յառաջակողմէն դէպի յիտասկողմը երթեւեկելով, զանազան նիւթերու վրայ՝ ինքնաշարժ նաւակներ, մեքենականութիւն, մաթէմատիք եւ բաղադրեալ տոկոսի հաշիւներ։ Այս վերջին նիւթերուն վրայ խօսակիցս զարմանալի կերպով լաւատեղեակ երեւցաւ ինծի։ Դսի իրեն թէ հազուադէպ էր տեսնել հարուստ և նիւթական մտահոգութիւններէ զերծ մարդ մը որ այսքան քաջ հաշուազէտ ըլլար։

Բայց պառնը արդարացի կերպով պատասխանեց թէ երբ մարդ մեծամեծ շահեր ունի իր ձեռքին տակ, անհրաժեշտ է որ սեղանաւորական բոլոր մանուածապատ հաշիւներուն տեղիակ ըլլայ։

Անշուշտ, Պ. տը կռաւլալ, այդ վայրկեանին, ներքնապէս խնդաց իմ զարմանքիս վրայ, ինքը որ դեռ քանի մը օր առաջ

պարզ պաշտօնեայ պանքայի մը հաշուէն թացներու ճիւղին մէջ, այնքան ճարտարութեամբ իր Տնօրէնութեան կ'ուղղէր՝ արժեթուղթերու փոխանցման նամակներ եւ ո'չ նուազ ճարտարութեամբ կը կեղծէր դրամատէրներուն հաշուէնթացը։

Պ. տը կռաւլալ այդ օրը հաճոյակատարութիւնը այնքան առաջ տարաւ որ մինչեւ իսկ ուղեց ինծի ընկերանալ դէպի Գաթա։ Բնաւ մեքենաներուն բաժինը ուր, սիրալիլ յօժարութեամբ մը, բացատրեց ինծի, յստակ եւ որոշ կերպով, իւրաքանչիւր գլանի ինչպէ՛ս եւ ինչո՛ւ շարժիլը։ Մեքենավարները բան մը չէին հասկնար իր բացատրութիւններէն, բայց իր ձայնին ապահով չեղաւ եւ այն ինքնավստահ եղանակը որով ցոյց կուտար ամէն բան, նպաստաւոր տպաւորութիւն մը թողուցին անոնց վրայ։

Պէտք է խոստովանիմ թէ պառնը մեծ հմտութեամբ կը խօսէր բոլոր այս նիւթերուն վրայ եւ թէ կարճ միջոցի մը մէջ բաւական բան սորվեցայ։

Պարագայ մը մտքէս չելլեր բնաւ։

Երբ Պ. տը կռաւլալ աւարտեց իր մասնադիտական բացատրութիւնները, յանկարծ թեւը տարածեց մեքենական ամբողջ կադմածներուն վրայ եւ գրեթէ գիշերաշրջիկի մը ձեւով արտասանեց պարբերութիւն մը որ սարսուռով պատեց զիս. «Այս ամէնը շատ գեղեցիկ են, կը տեսնէ՞ք, տօքթօր, բայց աննշան դիպուած մը, սխալ շարժում մը կը բաւեն որ ընկղմինք։ Ուստի, այդ տեսակ աղէտի մը դէմ նախազգուշութեան համար ասիկայ միշտ գրպանիս մէջ կը պահեմ»։

Եւ ցոյց տուաւ ինծի փոքրիկ սիրուն ուշվովէր մը որուն բլթակը կարմիր փայլ մը արձակեց յանկարծ՝ բոցավառ կաթնալի մը բաց դռնակին առջեւ։

Այս տեսակցութիւնը որ շատ կարեւոր էր ինծի համար, վասն զի առաջին անգամ ըլլալով բարոյական հաղորդակցութեան մէջ կը դնէր զիս պառօնին հետ, վերջացաւ զգայուն խօսքերով: Ազնուական ուղեւորը, քանի մը մեղմ բառերով, զգացնել տուաւ ինծի թէ ի՞նչ անհուն սէր մը կը տածէր իր կնոջ վրայ: Սեւեցուց թէ սէրը մեծ վարպետ մըն է որ շատ մը վիշտեր մոռցնել կուտայ: Բայց պառօնը չուզեց այնպէս մը երեւնալ իմ աչքիս թէ թուլամորթին մէկն է, և օգին մէջ արձակեց, այն լուցկիին հետ որով վառած էր իր սրկառէթը, իր բոլոր ներքին ցաւերն ու բոլոր զգայականութիւնը:

Այդ օրէն սկսեալ, կանոնաւորապէս կը դարմանէի զինքը անշնան մէկ տկարութեանը համար որով կը նեղուէր ատեն ատեն:

Ու այս կերպով կրցայ լաւագոյն կերպով ճանչնալ իր բնաւորութիւնը որ տարօրինակ խառնուրդ մըն էր վստահութեան և զգուշաւոր խոհեմութեան:

Նաւուն ատաղձագործները վերնայարկին վրայ կ'աշխատէին դարմանել վերջին փոթորիկին աղէտները: Ըսի արդէն թէ յառաջակողմի կազմածներուն մէկ մասը ալիքները քլած տարած էին և հարկ էր անյապաղ դարմանել այս ծանր աւերումը: Այս պարագային մէջ ալ Պ. տը կռաւալ արտակարգ մասնագիտութիւն մը երեւան բերաւ: Բանւոր նաւաստիներուն կարգ մը խորհուրդներ տուաւ որոնք զիւրացուցին անոնց աշխատանքը և այս միջամտութիւնը ո՛չ նուազ նպաստեց, նաւուն մէջ, համայնագէտ հանձարի մը համբաւը տալու իրեն:

Ճշմարիտը ըսելով, ձեռքէն եկածը կընէր՝ այս բարեացակամ տրամադրութիւնը պահելու համար նաւուն մարդոց քով: Յաճախ սիկաւ կը հրամցնէր և առատ շամբանեալ Ուստի, ամէն հաճոյակատարութիւն կընծայէին իրեն, կատարելով իր բոլոր փափագները: Դալով պառօնուհին, տեսակ մը դիցուհի դարձած էր զոր իբր թէ Քաբարիման փոխադրէր՝ Հնդկաստանի պուտտայական մեհաններէ մէկէն:

Հեռուէն կղզեակ մը, առագաստի ծայր մը նշմարուելուն պէս, ամէն մարդ կը փութար դիտակը անոր կարկառել:

Տիկին պառօնուհին սքանչելապէս կը համակերպէր այս ընդհանուր մեծարանքին:

Ես ինքս անգամ, որ՝ անոր նկատմամբ տածելով հանդերձ այն յանգանքը զոր կը պարտինք որ և է կնոջ՝ չէի ուզած մինչև գետին խոնարհելու չափ առաջ տանիլ քաղաքավարութիւնս, ես ինքս անգամ՝ կըսեմ՝ այդ առաջին օրերուն մէջ մեծապէս կը հրճուէի ոստոստուն պառօնուհին սիրալիր ընթացքէն: Սրին մէկը թէյէն ետքը, թեթեւ շարժումով մը դէպի ինծի եկաւ և տուարածիկի մը շնորհալիութեամբ խնդրեց որ կազդուրիչ գինի մը պատրաստեմ իրեն, մալակայով խառն:

Յաջորդ օրը, այնքան գոհ մնացած էր պատրաստութենէս, որ հարցուց թէ դաշնակ զարնել գիտէի՞ և իմ հաստատական պատասխանին վրայ ըսաւ թէ ատեն ատեն կրնամ վար՝ սրահը իջնալ, Բլէյել դաշնակին առջև անցնելու:

Բայց ես չարաչար չէի դործածեր այս արտօնութիւնը, վախնալով նեղացնելէ մըռայլադէմ պառօնը որ, առանց նախանձատ մը ըլլալու, — գէթ ինչպէս կերեւակայեմ, — չէր ախորժեր որ իր կնոջը հետ երկար բարակ խօսակցիմ: Իսկոյն կուգար առնել զայն ու կը վերսկսէին իրենց սիրաբանութեան որ կը տեւէր մինչև կէս գիշեր: Յաճախ, լռիկ կերպով կը պաշտէին զիրար, ոչ-արուեստակեալ ձեւերով զորս դիտելը հաճելի էր. ուրիշ անգամներ, ձայներնին կը բարձրացնէին, յուզումով կը քալէին, այնպէս որ կը կարծէինք թէ վէճ մը ծագած էր մէջերնին: Բայց սխալ էր այս ենթադրութիւնը, վասն զի շատ չանցած՝ բոլորովին իրարմով զբաղած և գրեթէ առանց կարեւորութիւն տալու որ զիրենք դիտողներ ու լսողներ կային, «սիրունի՛կո, անուշի՛կո» կը կոչէին զիրար:

(Շարունակելի)

ՄԱՍԻՍԻ յաջորդ. թիւով պիտի հրատա-
րակենք Լորտ Պայրընի մէկ բանաստեղծու-
թեան գրաբար թարգմանութիւնը՝ ՏԻԳՐԱՆ
ԵԼՔԷՆՃԵՆԵՆԷ:

ԹՄԲԱԴՐԱՅԱՆ ՆՕՐԵՐ

Ս. Պատրիարք Հայրը՝ իր հետ ունենալով
գործակատար Արիս էֆ.ն՝ այցելեց Բաղա-
քապետ Րէշիտ փաշայի և շնորհաւորեց Ն.
Վսեմութեան պաշտօնը: — Ն. Սրբազնու-
թիւնը շնորհաւորական գիր մը ուղղեց Պրու-
սայի նոր կուսակալ Թէվֆիգ պէյի:

* * * Հատկական տօնին մերձաւորութեան
պատճառաւ, Պատրիարքարանի Վարչական
Ժողովները իրենց վերջին նիստերը գումարե-
ցին շաբթուս մէջ:

* * * Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձու-
թիւնը ու Որբանոցի Խնամակալութիւնը
խառն նիստ մ'ընելով շաբթուս մէջ, Ար-
հեստանոցի գործառնութեանց ընդարձակման
միջոցներուն վրայ խորհրդակցութիւն մը
կատարեցին, որուն արդիւնքը տեղեկագ-
րուեցաւ Ս. Պատրիարք Հօր:

* * * Երուսաղեմէն հասած հեռագիր մը կը
գուժէ մահը Տ. Յակոբ վրդ. Սանասարեանի,
քնիկ Վանեցի, որ Վանքին վաղեմի միաբան-
ներէն էր և վարած էր տեսչական պաշտօն-
ներ զանազան ուխտատեղիներու մէջ: 28
տարի առաջ վարդապետ ձեռնադրուած էր՝
Կիլիկիոյ արդի Ս. Կաթողիկոսին՝ Տ. Տ.
Սահակ Սրբազանի և Տ. Դեռնդ վրդ.
Մաքսուտեանի հետ: Թէև լեզուագէտ և
ուսեալ եկեղեցական մը չէր, բայց գործօն
և աշխատասէր էր, և Ս. Յարութեան տա-
ճարին, Բեթլեհեմի մուրին ու վանքին և
Ս. Աստուածածնայ ուխտատեղիին տեսչու-
թիւնը յաջորդաբար վարած թուականներուն
մեծ եռանդով ու անձնուիրութեամբ պաշ-
տօնավարած է:

* * * Կեսարիոյ առաջնորդ Տ. Տրդատ
եպիսկ. Պալեան մարտ 5ի կիրակի օրը տեղ-
ւոյն Մայր եկեղեցիին մէջ վեց քահանայ

ձեռնադրեր է, որոնց երկուքը Կեսարիոյ
մէկը Էվէրիկի և երեքը Ակնայ շրջակայ
գիւղերուն համար: Կեսարիոյ համար ձեռ-
նադրուածներն են Երուանդ Երկաթեան և
Յակոբ Թիմուրեան որոնցմէ առաջինը ծա-
նօթ է իր գաւառային թղթակցութիւննե-
րով:

* * * Արմաշի Դպրեմանքին երեք արեղա-
ներն ու չորս դպիրները որոնք մայրաքա-
ղաքս եկած են առաջնորդութեամբ Տ.
Մեսրոպ վրդ. Նարոյեանի, Պատրիարքարան
երթալով ներկայացան Ս. Պատրիարք Հօր
և Ն. Ամենապատուութեան օրհնութիւններն
ստացան: Այս կիրակի առաւօտ (19 մարտ)
Ս. Պատրիարքը Բերայի Ս. Երրորդութիւն
եկեղեցիին մէջ գաւազանի արտօնութիւն
պիտի տայ երեք արեղաներուն և սարկա-
ւազութեան աստիճան՝ չորս դպիրներուն:
Վարդապետներէն երկուքը՝ Տ. Պապ և Տ.
Շահէ՝ Էրզրում և Ատանա պիտի դըր-
կուին, Առաջնորդներուն ձեռքին տակ պաշ-
տօնավարելու համար իբր ղգնական, հոգեւոր
հովուութեան վարժուելով. իսկ երրորդը՝
Տ. Շաւարշ՝ Արմաշ պիտի վերադառնալ
ուր ուսուցչութեամբ պիտի պարապի Դպրե-
մանքին մէջ:

ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ մէջ մեր արդէն իսկ ու-
նեցած բաժանորդներուն և անոնց որ կը
փափագին Մասիս սաանալ նոր շրջանէն, կը
ծանուցանենք թէ թերթիս Գործակալու-
թիւնը ազնուաբար ստանձնած է՝ իր առեւ-
տըրական գործառնութիւններովը ու գրա-
սիրութեամբը ծանօթ Աբրահամ էֆ. Կտա-
ճեան որուն միայն պէտք է զիմել այսու-
հետեւ բաժանորդագրական որ և է յանձնա-
րարութեան համար:

Հիմնադիր—Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ
Տէր եւ Տէօրէն—ՏՈՒԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԱՍԻՍ
Տպագրութիւն ԱՐԵՆԵԼԻՔ Օրագրի

ՌՕՍԻԱ-ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՂ, ՓՈՒՍԴՐՈՒԹԻՒՆԻՔ ԵՒ ԱՐԿԱՆԻՔ

1881 մարտ 20ի կայս. Ուքրաինայի արտոնում

Կեդրոնական Բեդերսպուրկ, իրեն յատուկ չէնք

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի, ՀՐԴԵՂ, ՓՈՒՍԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՏԱԳՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԴԵՄ,

ինչպէս նաեւ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՊԱՀԻՆԵՐՈՒ կատարելուն դէմ:

Ընկերութեան զբաղմունքները, ամբողջապէս վճարուած

10,666,666

Ֆրանք

Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան

149,852,000

*

Ընկերութեան ապահովագրութիւններուն վճարուած դրամա-

գումար եւ վնասուց հատուցում

355,840,000

»

1903 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագրին եւ սուկոս

64,553,800

»

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ազարեան խան, Վոյվոսո, Ղալաթիա.

4-10

ԱՌԹԵՆ ՕԳՈՒՏ ՔԱՂԵԼ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԵՐՃԱՅԻ

ԱՊԱՌԻԿ ԵՒ ԿԱՆԵՒԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

Հերճայի վաճառատունը՝ գոհարեղէններու, ոսկի եւ արծաթ չլթանելու, գոհարի պատի եւ քանդակի ժամացոյցներու մասնաւոր վաճառումէն զատ, իր բաղաժիւր լաճա. խորհրդներն վաճառութենէն քաջալերուած՝ այս անգամ կը փութայ յայտարարել թէ ամէն եղանակի յատուկ վերջին նորաձեւութեան վրայ պատշաճ ունի արանց. կանանց եւ ազաւոյց համար ամէն տեսակ հագուստներ ու անձնելի համար մուշակաւ վերաբեւեռներ, նաեւ ճերմակեղէններ, ֆաթեղէններ եւ թռաֆիլէներ ու ամբիկեան կօշիկներ: Ունի նաեւ կահաւորի, ձեղունի լամպարներ, մահճակալներ, եւրոպական ու անգլիական գորգեր, գետնի մուշակաւներ, կրամօֆօններ ու պիտիլէթներ՝ ամենավերջին կատարելում թիւններով:

Հերճայի վաճառատունը իրականապէս ու լաւօրէն շահած է հանրութեան վստահութիւնը եւ գոհունակութիւնը իր ապրանքներուն տակաւնութեան եւ սպիկներու մաքրութեան, ձեւաւորութեան եւ ամենութեան համար:

Այս ամէնուն արդեաւ արժէքին վաճառումն է

ԱՊՐԱՆԱՆ ԵՒ ՄԱՐԿԱ

Միայն թէ քան ու ապրանքին հարկերին 20ը կանխիկ, իսկ մնացեալ գումարին համար շարաքանակի հարկերին 5 վճարմամբ պատրաստ է հալթալթել:

Վաճառատունն հաստատուած է

ՄԵՄ-ՇՈՒԿԱՅ. ՈՍԿԵՐՉԱՅ ՄԵՄ ՓՈՂՈՑ ԹԻԻ 13

Անգամ մը այցելել բաւական է համազուելու համար թէ՛ Հերճայի անմոռելի կազմ մաներպութեամբ մը ի վիճակի է այսօր գոհունել իր ամէնէն դժուարագին լաճախորդները: Կանխիկ գնողներու նամար հարկերին 5 զեղչ:

Սակարկութիւն չկայ:

Երբ-թուան վճարմանը համար հաւաքիչներ միշտ պատրաստ են:

4-10

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE

OFFICE OF THE ASSISTANT SECRETARY

WASHINGTON, D. C.

First-class mail. This is a copy of a letter from the Assistant Secretary to the Secretary, dated January 1, 1911, regarding the proposed amendment to the regulations governing the distribution of seed to farmers. The letter is addressed to the Secretary and is signed by the Assistant Secretary.

RECEIVED

JAN 1 1911

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE

OFFICE OF THE ASSISTANT SECRETARY

First-class mail. This is a copy of a letter from the Assistant Secretary to the Secretary, dated January 1, 1911, regarding the proposed amendment to the regulations governing the distribution of seed to farmers. The letter is addressed to the Secretary and is signed by the Assistant Secretary.

Second-class mail. This is a copy of a letter from the Assistant Secretary to the Secretary, dated January 1, 1911, regarding the proposed amendment to the regulations governing the distribution of seed to farmers. The letter is addressed to the Secretary and is signed by the Assistant Secretary.

Third-class mail. This is a copy of a letter from the Assistant Secretary to the Secretary, dated January 1, 1911, regarding the proposed amendment to the regulations governing the distribution of seed to farmers. The letter is addressed to the Secretary and is signed by the Assistant Secretary.

04049

RECEIVED

1914

THE SECRETARY OF THE ARMY
WASHINGTON, D. C.

TO THE SECRETARY OF THE ARMY
FROM THE SECRETARY OF THE ARMY

RECEIVED

1914

04049

04049

RECEIVED

THE SECRETARY OF THE ARMY
WASHINGTON, D. C.

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է։

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՛

Ս Ի Ն Կ Է Ր

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Cie.

Ձեռքի, ուսի ու ուսի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին։

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկերի մեքենաները կը գնէ։

Սինկերի մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկեր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ՝

ՀԱՐԱՐԱՆԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐ

ԲԵՐՍ.

1. Մեծ փողոց, Պօն Մառչէի դէմ, Թ. 343 եւ 343 կրկին՝
2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ.

ԿԱԼԱԹԱ.

1. Սինկեր խան, Թիւնէլին ետեւը.
2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.

ՊԱԼԱՏԱ.

1. Սուլթան Համամ, Թ.
2. Սուլթան Պէյազիտ, Թրամվէյի կայարանին դէմ, Թ. 13.

ՍԿԻՒՑԱՐ

Զարչը Պօյու, Թ. 120.

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձեռքի.

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԵՐԱՇԽԱՆՈՐՈՒՄԻՆ։

Մասնանկիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Սինկերի Ընկերութեան կեդր. վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 եւ 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւղօղլուի տունը։

4—10

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ

ԲԵՐԱ, ԹԱԳՍԻՄ ՓՈՂՈՅ, ԽԻԻ 12

Ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններէ դուրս, մասնագիտաբար եւ երկար տարիներէ ի վեր կը դարձանէ ստամոքսի, աղեաց, միզային ձանրաներու հիւանդութիւնները, զիշային աղբիւրութիւնները, հին եւ նոր գաղտնի տխուրութիւնները։ Այս վերջին տխուրութիւններէ առանց ստամոքսի խանգարման եւ նորագոյն մեթոտներով կը բուժէ կտրձ միջոցի մէջ։

Հիւանդ կը ձգուին ամէն օր հէտ օրէ վերջը Զօրեքլարթի օրերը միայն ձրի։ 4—10

ԱՂԱՄ ՎԱՐԴԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Արանց եւ կոմանց հաշիւաւոր հոգաւորներու, Պօլիս, Սուլթան—Համամ, Միւսիլի Դրամատան դէմ թիւ 58։

Սոյն վաճառատան մէջ գտնուած աղբիւրները, արանց ու կոմանց յաւելի հոգաւորներ, իրենց գեղեցիկութեան կը միացնեն աղբիւրութիւններ, եւ դիւրամասնիքի գիւղերու աղբիւրութիւն ալ կ'ընծայեն հոգաւորներէ։

Աղամ վարդեան մեծապէս գոհ թողուած է իր բազմութիւն յաճախողները։ 1—10